

Potřeba nové úpravy studia statistiky u nás.

Ve své výborné studii o reformě právnického studia¹⁾ kolega Dr. K. Engliš, vymezuje předměty prvního, přípravného oddílu studia toho, uvádí naposled: „K tomu by patřila konečně *statistika jako metoda*.“ Podobně uvádí níže mezi předměty, rozšiřujícími obor první státní zkoušky, opět „statistiku jako metodu“.

Jakožto statistik ex professo vítám vřele tento podnět našeho výtečného národohospodáře a jsem mu zaň upřímně vděčen. Usnadňuje mi, abych tu rozvedl dávnou svoji myšlenku zcela obdobnou, která po tomto spontánním návrhu reprezentanta jiného oboru nebude bohdá už míti tolik nemilé příchuti plaidoyeru „pro domo sua“.

Jak se dosud pěstovala a pěstuje statistika na našich universitách?

Jak známo, byla od XVII. dlouho do XIX. století na universitách nejprve německých a pak i jiných pěstována jako „statistika“ *čistě popisná věda o „pamětihodnostech“ jednotlivých států*, od popisu jejich hranic, hor, řek, rostlinstva, minerálů atd. přes popis ústavy, veřejné správy, genealogii panovnického rodu atd. až k popisu jednotlivých oborů hospodářství, poměrů školských, církevních, po případě i finančních, vojenských a pod. Popis byl původně vesměs, později aspoň většinou slovný, jen v některých oborech postupně doplňován až i nahrazován údaji číselnými. V tom smyslu byla také na universitách býv. mocnářství rakouského dlouho přednášena „*všeobecná a rakouská statistika*“, a ta byla výnosem min. kultu a vyučování ze dne 30. července 1850, č. 327 ř. z., o teoretické státní zkoušce pro studující věd právnických a státních (vyhlašujícím císařské rozhodnutí z 29. července 1850) v § 5 prohlášena též za jeden z hlavních předmětů všeobecného oddělení této zkoušky, tehdy jednotné. Podle § 40 téhož výnosu měla se při tom požadovati „*znalost theorie statistiky, základů hlavní moci států*“

¹⁾ Uveřejněné v Obzoru Národohosp. 1935, str. 154—166.

prvního i druhého řádu, jejich ústavy, povšechného stavu jejich vzdělanosti, hospodářství, financí i vojska“. Hned však k tomu paragraf ten dodává: „Že při tom mohou být poměry Rakouska požadovány ve větším rozsahu, rozumí se právě tak samo, jako že při údajích číselných, pokud jsou nutny, musí dostačiti jen přibližná přesnost“ (eine beiläufige Genauigkeit“). Výnosem téhož ministerstva z 2. října 1855, č. 172 ř. z., bylo pak publikováno nejv. rozhodnutí z 25. září téhož roku o úpravě právnických a státovědeckých studií na rak. universitách a právnických akademiích, podle kterého byla *rakouská statistika* prohlášena za *povinnou* pro IV. ročník a mimo to nařizeno přednáseti mezi předměty neobligátními také statistiku *evropských států*; místo nedílné jedné předepsány tři státní zkoušky a jako *předmět zkušební* při III. z nich stanovena *na prvním místě rakouská statistika* (mimo ni jen ještě národní hospodářství a finanční věda). To opakováno v § 2 prováděcího nařízení o státních zkouškách z 16. dubna 1856, č. 54 ř. z., v jehož § 3 opakováno také, že se při zkoušce ze statistiky nemají požadovati takové podrobnosti, jež znáti z paměti nemá trvalé ceny²⁾. Rakouská statistika zůstala pak zkušebním předmětem až do nové úpravy právnických a státovědeckých studií zákonem z 20. dubna 1893, č. 68 ř. z. (s prov. nař. č. 204 ř. z. z r. 1893), jimž sice *ze zkušebních předmětů statistika vůbec odpadla*, ale poslouchati čtyřhodinovou přednášku o „*všeobecné srovnávací a rakouské statistice*“ uloženo *obligatorně* všem studujícím práv, buď před státní zkouškou historickoprávní nebo po ní. To pak změněno našim čs. zákonem z 27. května 1919 č. 290 Sb. z. a n. jen potud, že na místě „*přednášky o všeobecné srovnávací a rakouské statistice*“ bude „*přednáška o statistice*“ bez jakéhokoliv bližšího určení. Tak je tomu dodnes. Předmětem zkušebním statistika

²⁾ Opakuje se tam z cit. výnosu z r. 1855: „Aus der österreichischen Statistik sind solche Details, welche auswendig zu wissen nicht vom bleibenden Werthe ist, und die daher nur für die Prüfung memorirt werden müßten, nicht zu fordern; hingegen sind auch die für die Rechts- und Staatsgeschichte wichtigsten Thatsachen aus der österreichischen Geschichte, dann allgemeine Kenntniss des österreichischen Verfassungs- und Verwaltungsorganismus“ a přidává se: „d. i. die Wesenheit der wichtigsten politischen und Finanzgesetze, sowohl bei der staatswissenschaftlichen als bei der judiciellen Prüfung, in soweit sich hiezu ein Anlaß bietet, zu fordern. Doch sollen hiemit die österr. Geschichte, Verwaltungs- und Finanzgesetzkunde nicht zu selbständigen Gegenständen der Prüfung gemacht werden.“

vůbec býti přestala nejen při státních zkouškách, ale již dříve také při rigorosech (§ 2 rigor. řádu z 15. dubna 1872, č. 57 ř. z., a vl. nař. z 4. května 1920, č. 324 Sb. z. a n.). Chce-li nebo potřebuje-li někdo universitní průkaz o znalosti statistiky, musí se nyní u nás spokojiti pouhým vysvědčením kolokvijním nebo seminárním.

Stav ten nelze zajisté uznati objektivně za uspokojivý s hlediska potřeb jak vědy, tak i praxe naší doby. Také po r. 1893 až do převratu a zčásti i po něm byla statistika na našich právn. fakultách přednášena setrvačností v podstatě jen ve formě číselných údajů o různých poměrech býv. Rakouska a pak naší republiky, nejvýš s jistým rozborem podávaných čísel, a zařazována zpravidla do II. oddilu studií, mezi přednášky III. nebo IV. ročníku. Ježto přestala býti předmětem zkušebním vůbec, omezovala se návštěva její zpravidla jen na dobu počátečního i konečného testu, jinak ji posluchači posledních ročníků, plně již zaujatí přípravou ke II. státní zkoušce, docela pomijeli, takže bývala při nich pravidlem presence pouze několika málo osob, osobně pro statistiku zaujatých, pocházejících často už ze života, ne z kruhu vlastních posluchačů práv. Proto na právnické fakultě brněnské i bratislavské, kde jsem byl r. 1920, resp. 1923, pověřen konáním přednášek o statistice, přičinil jsem se aspoň o to, aby přednáška ta byla zařazena mezi předměty určené především pro I. ročník, a výkladem co možná poutavým, protkaným zajímavými příklady z praktického života, podařilo se namnoze udržeti zájem posluchačů, vlastním studiem ještě nepřetížených, i pro tento nezkoušený předmět, vykládaný ovšem již nikoli jako nezáživný soubor číselných výsledků statistiky, nýbrž jako jádro theorie, historie a techniky této vědy v moderní její podobě. Tak se nyní, bohudík, vykládá také na ostatních našich právnických fakultách, zpravidla však dosud mezi přednáškami pro IV. nebo III. ročník, takže nářky na nepatrnou frekvenci při ní neutuchají.

Hlavní závadou ovšem zůstává, že statistika není předmětem žádné povinné zkoušky ani rigoros. To zaviňuje, že jen zcela nepatrné procento našich právníků odnáší si z fakulty do života trochu vědomostí o tomto předmětu, pro život tolik potřebném.

Bylo by jistě zbytečno dovozovati potřebu a užitečnost statistiky nejen pro téměř všechny moderní vědy, ale také pro praktický život všech skoro oborů. Také pro právníky. Národ-

hospodář, finančník, kriminalista, správní úředník, zákonodárce naší doby neobejde se bez účinné a vítané pomoci statistiky. Dobrá statistika mu ukazuje jedině spolehlivě dosavadní stav nesčetných oněch hromadných zjevů sociálních — populačních, hospodářských, kulturních, politických i morálních —, jež má spravovati, řídit, nově upravovati, povznášeti na prospěch národního celku, státu i lidstva; jen ona ukáže mu spolehlivě *účinky* jednotlivých starých i nových předpisů právních všeho druhu, jest mu tedy základnou a oporou jak pro běžnou aplikaci příslušné části těch předpisů na skutečný život, tak zejména i pro veškeru *činnost reformní*, pro další vytváření lepšího práva, pro nahrazení novými těch předpisů (zejména správních, trestních, finančních a pod.), jichž účinky ukázala mu statistika nepříznivými, které se tedy v praxi neosvědčily, — atd., atd.

Ale jen *dobrá* statistika má takovou cenu; špatná informuje falešně, svádí k chybám. *Nutno tedy uměti rozeznat dobrou statistiku od špatné*, nutno uměti *dělat dobrou statistiku*, nutno *umět dobře čísti ve statistice, dobře jí rozuměti*, správně ji chápati, správně vykládati. K tomu však je potřebí *znáti aspoň hlavní pravidla theorie statistiky a její techniky*. Jen ten, kdo ví, jakým theoretickým požadavkům musí statistika vyhovovati, aby byla opravdu dobrá, a jak se ta dobrá statistika dělá, jen ten dovede si opatřiti spolehlivý statistický základ pro svou činnost a správně ho použití. Při ohromné, čím dál tím širšími kruhy pocíťované a stále stoupající potřebě takového statistického základu pro tolikerou různou činnost měl by tedy aspoň ta hlavní pravidla statistiky znáti každý inteligent naší doby vůbec, tím více pak ovšem i každý právník: Jako soudce, správní úředník všech skoro oborů, národohospodář, finančník, zákonodárce potřebuje statistiky téměř na každém kroku. Užívá jí i pomáhá jí dělat. Dokud nemá pro to dost vážnosti, porozumění i statistického vzdělání, tvoří bohužel tak často statistiku špatnou a špatně užívá i dobré, — obojí zhusta na velikou škodu sobě i celku, jemuž má i chce sloužit.

Proto se právem věnuje studiu statistiky ve všech kulturních zemích v naší době stále rostoucí pozornost. A to nejen na odborných, středních i vysokých školách rázu obchodního, průmyslového, zemědělského, technického vůbec, a na příbuzných tomu fakultách universit, též přírodovědeckých neb vůbec filosofických, ale i na *fakultách pro vědy právní a státní*. Slavný

Mezinárodní ústav statistický (Institut International de Statistique), jenž se přirozeně několikrát obíral též otázkou studia statistiky³⁾, konal na jaře r. 1927 prostřednictvím svých členů z podnětu prof. Dra Evž. *Würzburgera* šetření o tom, na kterých vysokých školách se tou dobou přednáší statistika vůbec, v jakém rozsahu a způsobu, kolika učiteli různého druhu (řádnými profesory jen pro statistiku, řádnými profesory pro statistiku a které jiné předměty, mimoř. profesory atd.), i o tom, zda a pokud je tam statistika též předmětem zkušebním, a to povinným či jen fakultativním. Ačkoliv šetření zůstalo značně neúplné⁴⁾, vykazují jeho výsledky, uveřejněné ve věstníku ústavu⁵⁾, vyučování statistice na neméně než 146 vysokých školách alespoň 218 profesory; při tom je statistika téměř všude také předmětem zkoušek, a to z valné části povinných, ne-li vůbec, tedy alespoň pro dosažení určitých akademických hodností. Tak je *zkouška z ní povinná* na všech udaných vysokých školách v *Belgii*, v *Dánsku* a v *Rumunsku* vůbec, ve *Francii* povinná na Institut de Statistique de l'Université de Paris, jinde fakultativní, v *Polsku* na universitách obligatorní pro právníky, fakultativní pro mediky, na odborných vysokých školách (obchodních a zemědělských) vůbec povinná, v *Uhrách* povinná pro rigorosa, v *Itálii*

³⁾ Činil tak již jeho předchůdce, *Mezinárodní kongres statistický*, ve schůzi své stálé komise ve Stockholmu r. 1874 a v plenární schůzi v Budapešti r. 1876, jakož i *Děmografický kongres* v Paříži r. 1878, *Mezin. ústav statistický* sám pak ve schůzích: v Paříži r. 1909, ve Vídni r. 1913, v Římě r. 1925 a v Kairu r. 1928. Již na jaře r. 1925 konal Dr. *Würzburger* v užším rozsahu podobné šetření jako svrchu zmíněné, doplňuje tak starší šetření Dra F. *Schmida*; výsledky jsou uveřejněny v seš. 2. sv. XXII. Bulletin-u de l'Institut Intern. de Statistique, str. 345 až 361. — Speciálně studiem statistiky v Německu se obíral berlínský sjezd (Vollversammlung) „der deutschen statistischen Gesellschaft“ v r. 1912, s referátem Fr. *Schmida* a H. *Wolffa*; o nich a o vyučování statistice vůbec viz Dr. G. v. *Mayr*, „Die Ausgestaltung des Hochschulunterrichts in der Statistik an den Universitäten“ v Allg. statist. Archiv, VIII., 1914, str. 733 ss.

⁴⁾ Uvádí data jen z 18 států, a hned na schůzi v Kairu dne 2. ledna 1928, kde výsledky byly předloženy, upozornilo několik přítomných členů, že ani z těch států nejsou zachycena data všechna (tak o Itálii udává prof. Gini, že v tabulkách scházejí data ze 6 universit a 2 jiných vys. škol, a data o jiných jsou neúplná. Srov. Bull. de l'Inst. Intern. de Stat. XXIII., seš. 1., str. 132 ss.)

⁵⁾ Viz cit. Bulletin, sv. XXIII., seš. 2., str. 719—748.

na všech uvedených universitách povinná buď vůbec neb aspoň pro fakultu právnickou a fakultu věd politických, jen na universitě ve Florencii a snad v Padově (nejasné!) je pouze fakultativní, na ostatních vysokých školách vesměs obligatorní; ve *Finsku* je zkouška z ní povinná na fakultě právnické, fakultativní na filosofické; v *Německu*, *Anglii*, *Švýcarsku a jinde* je obligatorní pro dosažení různých doktorátů, bakalářství, diplomů, zejména národohospodářských, politických a pod.

Ze zemí, jež do toho šetření nebyly pojaty, máme zvláštní zprávy aspoň o *Japonsku a SSSR*^{o)}; také tam je věnováno vyučování statistice velmi mnoho pozornosti a zkoušky z ní jsou namnoze povinné. —

Jde-li tedy u nás konečně také o nesporně již velmi žádoucí opravu nemožně zastaralého studijního a zkušebního řádu pro naše právnické fakulty, nesmí také ve příčině statistiky zůstatí při stavu nynějším. Nutno také v tom směru držeti krok se světovým vývojem. Náprava nepůjde asi najednou. K tomu by totiž bylo třeba postarati se nejen o nezbytné povšechné obeznámení všech právníků se základy theorie a techniky statistické, ale i umožniti ve zvláštních kursech podrobnější odborné vyškolení těch, kdo chtějí a mají řádně konati nebo řídití vědecky založené služby statistické ve statistických kancelářích všeho druhu (povšechných i speciálních, státních, samosprávných i soukromých, na př. bankovních, pojišťovacích, průmyslových), po případě i v ústředních úřadech správních; konají-li to dosud namnoze síly ve statistice naprosto laické nebo musí-li se každá — pokud není ve statistice vyškolená v cizině — teprve sama pracně (často teprve těžkými chybami) učiti dělat dobrou sta-

^{o)} Ve příčině *Japonska* předložil hr. de *Yanagisawa* schůzi In. In. de Stat. v Mexiku r. 1933 zvláštní podrobnou zprávu: „État de l'enseignement de la statistique dans les écoles des hautes-études en Japon en 1931,“ podle níž tam na 64 vys. školách je 118 stolic statistiky, z nichž 86 takových, kde statistika je povinnou (v tom 36 na universitách). — O SSSR viz článek *Mary Falkner-Smith* „Statistical Education in Russia“ v cit. Bull. XXIII/2 na str. 749—755. Již od r. 1921 byla tam na fakultě stát. věd I. státní university v Moskvě zřízena zvláštní „Škola statistiky“, postupně zdokonalovaná, od r. 1927/28 pak zřízen na všech universitách i ústavech pro vyšší vzdělání v celém SSSR zvláštní důkladný *čtyřletý kurs statistiky*, jehož podrobný, velmi zajímavý rozvrh učiva je otištěn l. c. na str. 752 a 753. Je tam tedy o řádné vyškolení statistiků i jiných ve statistice postaráno přímo skvěle.

tistiku, jest to jistě málo prospěšné celku, už také po stránce národohospodářské. Ale prozatím bylo by vřele vítati i každý pokus o nápravu aspoň v prvním směru. A tu by stačilo *aspoň to, co navrhuje Engliš: aby se metoda statistická stala nejen povinným, ale i povinně zkušebním předmětem prvního, přípravného oddělení našich právnických studií.*

Představuji si to asi tak: Hned v I. semestru by bylo povinně poslouchati pětihodinovou přednášku o pojmu, rozsahu, významu, stručné historii statistiky a o základech její theorie i techniky. (Nynější 4 hodiny na to při krátkosti nově upraveného zimního běhu nestačí, rozšíření aspoň o 1 hodinu mám proto za nezbytno.) V semestru II. následovalo by rovněž povinné, alespoň tříhodinové kollegium speciální, kde by na podkladě základů z I. běhu byla podrobněji vyložena technika oněch větví statistické metody, které jsou pro právníky nejdůležitější: statistiky správní a hospodářské, po případě zvlášť také kriminální. Tedy — tak jako v I. běhu — nikoli snad předváděti číselné výsledky těch oborů (jako se dalo kdysi), nýbrž na podkladě příslušné theorie seznamovati s praktickými pravidly, jak se dobrá statistika těch oborů dělá a jak jí dlužno správně používat. V témže II. nebo ve III. semestru by se konalo seminární cvičení pro ty, kdo touží po hlubším doušku z této formální vědy.

Na konci II. nebo na začátku III. semestru by se pak všichni, kdo chtějí se dostat ve studiích dále, musili podrobiti zvláštní zkoušce ze statistiky, svědomitě konané; vysvědčení o ní (ne pouhé vysvědčení kolokvijní!) bylo by integrující částí vysvědčení o I. státní zkoušce (známka z něho by se do tohoto úředně přenesla), a spolu s ním bylo by podmínkou postupu do dalšího, II. oddělení právnických studií.

Tím způsobem by byl odstraněn jeden z četných nedostatků našeho studijního řádu, v zájmu velmi žádoucího přiblížení se k moderní úrovni podobných řádů ve všech pokročilejších státech jiných⁷⁾.

* * *

*

Osnova zákona o studiu a zkouškách právnických, ministerstvem školství a n. o. vypracovaná a těsně před vytištěním této

⁷⁾ Starší literaturu o studiu statistiky viz v cit. Bullet. XXII. 2., na str. 352. Z novější, kromě citovaných, aspoň G. Cecchini: L'insegnamento della statistica v Econ. Ital. 1934, str. 462 ss.

úvahy právnickým fakultám k vyjádření zaslaná, zachovává ve příčině statistiky bohužel dosavadní naprosto nedostatečný stav, zhoršený ještě potud, že se přednáška o statistice uvádí (na posledním místě) mezi přednáškami sice povinnými, ale jen pro druhý studijní oddíl, o nichž se výslovně stanoví, že „nemohou býti poslouchány v prvním studijním oddílu způsobem včítatelným“. Předmětem povinných zkoušek pak statistika vůbec i nadále nemá být, rovněž ne předmětem nově zaváděných povinných praktických cvičení.

Také osnova vládního nařízení o podmínkách pro nabytí doktorátu práv přehlíží statistiku úplně.

Platí tedy také vůči těmto osnovám plnou měrou vše to, co svrchu uvedeno proti stavu nynějšímu. I jest si jen přát, aby se při reformě právního studia, která se konečně vážně chystá a která přirozeně bude zas platiti na celá desetiletí, nezapomnělo na předmět tak moderní a pro vědu i praktický život tak důležitý, jako je statistika. Abychom se jednou před potomky a hned před pokročilým světem nemusili za to opomenutí styděti!